

Antonín Procházka, ústavní soudce

(doslov ke vzpomínkám A. Procházky)

Je mnoho možných způsobů, jak uchopit hodnocení soudce. Jedním z nich jsou čísla. Antonín Procházka stál jako soudce zpravodaj za téměř 1700 rozhodnutí Ústavního soudu ČR, která připravil k rozhodnutí a měsíčně „vyřídil“ stejné množství věcí, jako o generaci mladší kolegové. Statistika napovídá, že ve všech ukazatelích dokládajících pracovitost byl lepší než průměr soudu. Je-li evidenční báze Ústavního soudu spolehlivá (a my nemáme důvod myslet si opak), pak stojí za zamyšlení, že společně s Vladimírem Čermákem se Antonín Procházka dělí o pozoruhodný primát: rychlost meritorního rozhodování, kdy plenární nálezy, jimiž Ústavní soud rozhoduje o rušení právních předpisů, byli jako soudci zpravodajové dovést k rozhodnutí dokonce rychleji, než nálezy senátní. Průměrná délka 4 měsíců na vydání plenárního nálezu svědčí o vědomí jasných priorit jak v organizaci vlastní práce, tak v poměřování proti sobě stojících principů hodnot a zájmů, což je podstata rozhodovací činnosti ústavního soudce. V neposlední řadě svědčí statistika o odvaze rozhodnout. Pokud tedy doktor Procházka před svou instalací pochyboval, zda není stár, na jeho výkonnosti se věk nikterak negativně neprojevil.

A není třeba zůstat u kvantitativních ukazatelů. Také nahlédnutí do obsahu rozhodnutí skýtá pozitivní pohled. Životní osudy, ale i hodnotové ukotvení by mohly vést k závěru, o zaujatosti např. ve věcech restitucí. Avšak množství zamítavých nálezů jasně svědčí o úctě před zákony, které jasně stanovily limitovanost restitucí. Totéž platí u vztahu k víře: ani zde nenalezneme zahleděnost do problémů jediné církve: Antonín Procházka stál za prvním nálezem ve věci příslušníka Svědků Jehovových Ladislava Koreně, který se domáhal práva odepřít vojenskou službu. Dnes už můžeme jen odhadovat, nakolik se zde projevila zkušenost politického vězně, který sdílel vězení s nejedním „jehovistou“. Prosazování svobody svědomí vedlo ke střetům, neboť podobnou zkušenost nemohlo sdílet mnoho soudců obecných soudů, přičemž názorové rozdíly nemohly být větší u bývalých vojenských soudů, kteří se krátce před listopadem 1989 ujednotili na nutnosti trestat nábožensky motivované odpírače. V těchto případech nešlo o střet odbornosti s neoborností, nýbrž o střed odlišných hodnotových vesmírů. Na tomto místě se sluší dodat, že Antonín Procházka nebyl soudcem extrémním, a v nejlepším slova smyslu zapadal do názorového spektra Kesslerova Ústavního soudu, což lze mezi jiným doložit celkem 12 odlišnými stanovisky, kterými se odchýlil od většinového názoru. Mezi své kolegy zapadal i odhodláním nepodřít úsilí o spravedlnost falešně uhlazené politické korektnosti či ústupkem k veličinám.

Antonín Procházka byl odsouzen v padesátých letech na základě zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, zákona který sice platil dva roky, ale za tu dobu přinesl neštěstí tisícům lidem a rodinám a který kriminalizoval politickou opozici. Rozsudek nad mladou katolickou moravskou inteligencí je napsán 55 stranách, které odůvodňují závěry o vině a trestu 24 lidí. A již první strany vedou k jasnému závěru že šlo o proces politický, jehož cílem bylo odstrašit možné politické oponenty. Informování o náladách na vysokých školách, šíření, či jen seznámení se s letáky interpretovali soudci brněnského oddělení Státního soudu v Praze jako velezradu, neboť tato činnost směřovala pro „*stávajícímu politickému a hospodářskému systému ...zaručenému ústavou*“ a „*pro obnovu kapitalistického řádu*“. Co na tom, že šlo o normální politickou činnost, o projev svobody svědomí, kterou ta samá ústava zaručovala? To bylo vedlejší. Moc se cítila ohrožena a potřebovala zastrašit společnost. Proto 17. listopadu 1939, 10 let po popravě Jana Opletala vynesla drakonické tresty za činnost, kterou pravděpodobně z velké části vyprovokovala a

řídila. S dokazováním nebylo třeba si lámat hlavu. Zde se již projeví zkušenosti sovětských odborníků, kteří označily doznání za hlavní důkaz. Přitom u všech odsouzených postačilo doznání získané v „administrativním řízení“, tedy ve vyšetřovacích státní bezpečnosti, která oživila praktiky zastávané v nejtemnějších obdobích vývoje evropského trestního práva, o nichž všichni věřili, že po osvícenství zůstanou zapomenuty. Nezůstaly. Řád nastolovaný nacisty a komunisty po nich sáhl znova. Obhajoba před soudem byla v takových případech irelevantní. Ostatně pasáže týkající se důkazů jsou u všech obžalovaných totožné a dokazují, že celý rozsudek není odůvodněním výroků o vině a trestu pomocí přesvědčivého propojení závěrů soudu s jednotlivými důkazy. Jde o příběh sestavený bezpečnostními složkami, který je formálně vtěsnán do struktury rozsudku. To však neznamená, že rozsudek nestojí za zkoumáním. Právě naopak. A to nejenom proto, že v něm hrají roli puncovaný arcizrádce Pavel Tigrid, nebo básník a demokratický studentský aktivista básník Zdeněk Rotrekl. Rozsudek Státního soudu ze dne 17. 11. 1949, sp. zn. Or. IIb 480/49 je ukázkou, jak snadno lze za fasádu práva schovat bezpráví a nezákonnost.

I proto si byl doktor Procházka vědom, že není zákon jako zákon, a že je velmi nebezpečné rušit spojení mezi právní normou a spravedlností. I proto byl ideálním kandidátem na soudce postkomunistického ústavního soudu, o kterém se mj. psalo jako o soudu, v němž sedí političtí vězni, neboť dalším z patnácti kolegů byl Zdeněk Kessler, který byl v politickém procesu odsouzen o několik let později.

Pokud zde připomínáme tuto stránku života Antonína Procházky, děje se tak patrně proti jeho vůli. Doktor Procházka svůj statut politického vězně nijak nezdůrazňoval a nepřipomínal, patrně chtěl, aby tento argument byl vytčen před závorku a aby byl brán jako každý jiný občan. Nicméně tato „položka v životopisu“ není u českých soudců, kteří svůj profesní život zahájili před rokem 1989 nijak obvyklá, a odtud, z odlišné zkušenostní zásoby, „příruční zásoby vědění“ patrně pramení nejedna neshoda a obtíž při prosazování nálezů ústavního soudu, které se týkaly naší komunistické minulosti, ať už jde o restituce, lustrace, promlčení komunistických zločinů, nebo legitimitu odepření výkonu vojenské služby.

JUDr. Antonín Procházka byl soudcem Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky a poté co tento soud po pár měsících činnosti sdílel osud země, jejíž ústavnost měl chránit, stal se na deset let soudcem Ústavního soudu České republiky. A byl soudcem výrazným. O tom svědčí nahlédnutí do počtu citací jeho jména v médiích, ale i do výčtu novinových článků, jimiž oslovoval veřejnost. Uzavíraný životopis, stejně jako samotný obsah článků dávají tušit, že populárně právní publicistika byla jednak přirozeným kontaktem s novinářskou prací, ke které měl doktor Procházka blízko již od mládí, a jednak šlo o výraz chápání mandátu ústavního činitele, který má odpovědnost k *polis*, ke společenství občanů, jež jej vyslali do orgánu, jenž má chránit základní práva a svobody. Proto Antonín Procházka vysvětloval, například formou rozhlasových pořadů, jaký je smysl ústavního soudnictví, ochrany základních práv a svobod či nezávislosti soudní moci. Byl si vědom, že soudce demokratického státu není soudcem úředníkem, schovaným za horou spisů a hovořícím jen prostřednictvím svých rozhodnutí.

Jestliže Antonín Procházka v úvodu zmiňuje svůj stud v situacích, kdy má o sobě hovořit, můžeme děkovat, že máme v rukou životopis, který namluvil při společných setkáních se svým synem. Jde o životopis, který se od současné záplavy autobiografií odlišuje například zmíněným studem a zdrženlivostí, která je patrná v místech, která by mohla někoho nespravedlivě ranit. Soudce Procházka byl mužem na svém místě. Děkujeme, pane Doktore.